

تحلیل نیمرخ نهفته دلزدگی تحصیلی و ارتباط آن با انگیزش و اضطراب تحصیلی

Analysis of the latent profile of academic boredom and its relationship with academic motivation and anxiety.

Tara Fathi

Graduated from the University of Tabriz with a Master's degree in Educational Psychology.

Email: Tarafathi19@gmail.com

Shahram Vahedi

Faculty member, University of Tabriz, Faculty of Psychology and Educational Sciences.

Email: Vahedi117@yahoo.com

تارا فتحی*

فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه تبریز.

شهرام واحدی

عضو هیئت علمی دانشگاه تبریز، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.

Abstract

The present study was conducted with the aim of analyzing the latent profile of students' academic boredom and its relationship with academic motivation and anxiety. The statistical population of the research was made up of all female students studying in the second grade of secondary school in one district of Tabriz in the academic year of 1401-1402. Among them, 384 people were selected by random cluster sampling. The number of people in the sample was estimated using Morgan's sampling table with an error level of 5%. Also, in order to analyze the data, the method of latent class analysis using MPLUS software was used in the maximum likelihood method to determine the profile of students' academic boredom among the latent clusters. Pakran's academic boredom questionnaire, Wallerand's academic motivation (1992) and Alpert and Haber's (1960) academic anxiety questionnaire were used to collect data. According to the findings obtained from the analysis of the basic latent profile in students' academic burnout, the target sample was divided into three clusters of low academic burnout, medium academic burnout, and high academic burnout. Also, the results showed that people who had low academic burnout in the internal motivation component They got a higher score the people who got higher academic burnout got a higher score in the

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل نیمرخ نهفته دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان و ارتباط آن با انگیزش و اضطراب تحصیلی انجام گرفت. جامعه آماری پژوهش را تمامی دانش‌آموزان دختر در حال تحصیل در پایه‌ی دوم متوسطه ناحیه یک تبریز در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ تشکیل می‌دادند؛ که از میان آن‌ها تعداد ۳۸۴ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. تعداد افراد نمونه با استفاده از جدول نمونه‌گیری مورگان با سطح خطای ۵ درصد برآورد شد. همچنین به منظور تحلیل داده‌ها از روش تحلیل طبقات نهفته با استفاده از نرم‌افزار MPLUS به روش بیشینه احتمال برای تعیین نیمرخ دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان در بین خوشه‌های نهفته استفاده گردید. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های دلزدگی تحصیلی پکران، انگیزش تحصیلی والرند (۱۹۹۲) و پرسشنامه اضطراب تحصیلی آلپرت و هابر (۱۹۶۰) استفاده شد. طبق یافته‌های به‌دست‌آمده از تحلیل نیمرخ نهفته بنیادی در دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان، نمونه موردنظر به سه خوشه دلزدگی تحصیلی پایین، دلزدگی تحصیلی متوسط و دلزدگی تحصیلی بالا تقسیم شدند همچنین نتایج نشان داد افرادی که دلزدگی تحصیلی پایینی داشتند، در مؤلفه انگیزش درونی نمره بالاتری گرفتند و افرادی که دلزدگی تحصیلی بالاتری گرفتند، در مؤلفه بی‌انگیزگی نمره بالاتری دریافت کردند، همچنین مؤلفه اضطراب تضعیف‌کننده در بین افراد با دلزدگی تحصیلی بالا از بقیه خوشه‌ها بیشتر و مؤلفه اضطراب تسهیل‌کننده

demotivation component, also the debilitating anxiety component among people with high academic burnout is more than the rest of the clusters and the facilitating anxiety component among people with low academic burnout is more than the other cluster.

Keywords: Latent profile analysis, academic boredom, academic motivation, academic anxiety.

در بین افراد با دلزدگی تحصیلی پایین بیشتر از دیگر خوشه‌ها بود. نتایج پژوهش حاضر کاربردهای تلویحی برای ایجاد مداخلات روانی-تربیتی جهت کاهش دلزدگی تحصیلی پیشنهاد نمود.

واژه‌های کلیدی: تحلیل نیمرخ نهفته، دلزدگی تحصیلی، انگیزش تحصیلی، اضطراب تحصیلی.

پذیرش: آذر ۱۴۰۳

دریافت: مهر ۱۴۰۳

نوع مقاله: پژوهشی

مقدمه

بنیان پیشرفت جامعه بشری آموزش و پرورش است که وظیفه اصلی آن تربیت نسل‌های امروزی برای آینده است؛ به همین دلیل کشورها سالانه مبالغ قابل توجهی را صرف آموزش پرورش می‌کنند. بحث نیروی انسانی و توجه به این عامل مهم در همه نهادها و سازمان‌ها دغدغه خاطر مدیران و اعضای آن‌هاست. (میرزائیان، حسن‌زاده و مصلحی، ۱۳۹۳). تربیت نیروی انسانی وظیفه اصلی دانشگاه و هر نهاد آموزشی دیگری است و دانش‌آموز و دانشجوی هر کشور از نظر استعداد، نوآوری و منافع، سرمایه‌های آن کشور محسوب می‌شوند (بهداری و همکاران ۱۳۹۳). نظام آموزش و پرورش نقطه شروع رشد و توسعه همه‌جانبه و پایدار است اما گاهی در آن مسائل و مشکلاتی چون افت تحصیلی و عملکرد تحصیلی ضعیف رخ می‌دهد؛ عملکرد تحصیلی متأثر از ابعاد متعدد، زیستی، روانی و اجتماعی است و عوامل متنوع زیادی مانند اهداف، آمادگی، انگیزش و یادگیری عملکرد بالا را تضمین می‌کنند (پیری و قبادی، ۱۳۹۳). اگرچه هوش و استعداد در عملکرد تحصیلی بسیار مهم و تعیین‌کننده‌اند، اما موارد دیگری نیز در کنار این عوامل عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (علائی خرابم و همکاران، ۱۳۹۴). از جمله این عوامل دلزدگی، انگیزش و اضطراب تحصیلی است.

بر طبق گفته جوکونیر مدت‌هاست روانشناسان مدرسه، موضوع روابط علی بین متغیرهای روان‌شناختی و پیشرفت تحصیلی را مورد توجه قرار داده‌اند که نتیجه آن چیزی جز پیوندهای آشکار و صحیح بین متغیرهای مهم روان‌شناختی نبوده است. زمانی که در نظام آموزشی شاهد مشکلاتی چون افت تحصیلی و عملکرد تحصیلی ضعیف هستیم عوامل انگیزشی، شناختی، شخصیتی و محیطی متعدد را به‌عنوان علل این مسائل بیان می‌کنند (مارنگو و همکاران، ۲۰۱۹). یکی از عوامل مهمی که عملکرد تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد، دلزدگی تحصیلی است. دلزدگی تحصیلی به‌عنوان هیجان خستگی که در طول آموزش مدرسه اتفاق می‌افتد تعریف می‌شود (نت، گوئتز و هال، ۲۰۱۱). به عبارت دیگر، دلزدگی را می‌توان به‌عنوان یک هیجان که شامل مؤلفه‌های عاطفی (احساسات ناخوشایند و آزاردهنده)، شناختی (ادراکات تغییر یافته)، فیزیولوژیکی (کاهش انگیزش)، نشانگر (نمود چهره‌ای، صوتی و بدنی) و انگیزشی (انگیزش برای فعالیت یا ترک موقعیت) است، تعریف کرد. در واقع دلزدگی به‌عنوان حالتی از خستگی ذهنی و هیجانی است که در اثر سندرم استرس مزمن مانند گرانباری نقش، فشار و محدودیت زمانی و کمبود منابع لازم جهت انجام وظایف و تکالیف محوله شکل می‌گیرد (حیاتی و همکاران، ۱۳۹۱). دلزدگی نتایج بسیار نامطلوبی بر روی یادگیری دانش‌آموزان و دانشجویان دارد و توانایی آن‌ها را برای استفاده از راهبردهای شناختی و دیگر راهبردهای آموزشی در حین مطالعه در موقعیت آموزشی و سایر موقعیت‌ها دچار اختلال می‌کند (نیک اندام کرمانشاهی و

^۱Chukwunyerere

^۲Marengo

^۳academic Boredom

^۴Nett & Hall

همکاران، ۱۴۰۰). پیامدهای ناخوشایند مختلفی مانند پیشرفت تحصیلی پایین، نارضایتی از مدرسه و رفتار معترضانه (پکران و همکاران، ۲۰۱۴)، نبود درگیری ذهنی و رفتاری (گوئنز و فرنزل، ۲۰۰۶) و خشم و عصبانیت (ون تیلبرگ و آیگو، ۲۰۱۱) را به دنبال دارد. دلزدگی ممکن است با سازه‌هایی همچون انگیزش تحصیلی نیز ارتباط داشته باشد. در همین راستا چندین شواهد وجود دارد به‌عنوان مثال محمدی، مسلمی و قمی (۱۳۹۹) طی مطالعات خود به این نتیجه دست یافتند که بین نمره کل مقیاس انگیزش تحصیلی و خرده مقیاس‌های انگیزش درونی و بیرونی با فرسودگی تحصیلی و خرده مقیاس‌های آن رابطه منفی و معنادار وجود دارد؛ از جمله عوامل مؤثر در موفقیت نظام‌های آموزشی که ارتباط مستقیم و معناداری با یادگیری و عملکرد تحصیلی فراگیران دارد، انگیزش تحصیلی است (آقایی، جلالی و نظری، ۱۳۹۰).

عده‌ی زیادی از صاحب‌نظران بر نقش انگیزش تحصیلی در یادگیری تأکید فراوانی داشتند (بجیرویک، ۲۰۲۰)؛ همین امر ضرورت توجه به انگیزش تحصیلی را از سوی محققان و مدرسان روشن می‌کند (جاین، روزنوی و گاسپرد، ۲۰۱۸). در واقع انگیزش تحصیلی همان انگیزش روان‌شناختی فراگیران است. این مؤلفه بر انواع مختلف فعالیت‌های تحصیلی تأثیر گذاشته و به تمایل فرد برای دستیابی به هدف‌های تحصیلی اشاره دارد. پژوهش و مطالعه در زمینه انگیزش در آموزش و پرورش نخستین بار توسط پل توماس یانگ انجام گرفت. او موضوعاتی از جمله اثرات تنبیه، پاداش، موفقیت و شکست، تحسین و سرزنش و همکاری و رقابت را مورد توجه قرار داد. انگیزش تحصیلی می‌تواند به فراگیر جهت حفظ و تداوم تمرکز لازم کمک کرده و شدت و جهت یادگیری را مشخص کند (جی‌بولی و کیمو، ۲۰۱۷). بیشتر رفتارهایی که نشان‌دهنده انگیزش تحصیلی است عبارت‌اند از اصرار بر انجام تکالیف دشوار، سخت‌کوشی یا کوشش در جهت یادگیری در حد تسلط و انتخاب تکالیفی که به تلاش نیاز دارد (عابدی، ۲۰۰۸). ولترز و روزنتال (۲۰۰۰) انگیزش تحصیلی را فرایندی تعریف می‌کنند که موجب می‌شود فرد به شروع و مشارکت در فعالیت‌های یادگیری تمایل پیدا کرده و جهت انجام و اتمام فعالیت تلاش کند و در نتیجه باعث پیشرفت تحصیلی می‌شود. در واقع جنبه برجسته تحصیل و یادگیری، انگیزش است؛ به همین دلیل پژوهشگران و محققان معتقدند فرایند یادگیری و انگیزش یک رابطه معنادار باهم داشته و درک یادگیری بدون درک انگیزش امکان‌پذیر نیست. انگیزش تحصیلی با فرایندهایی از جمله نگرش‌ها، اهداف خاص، شیوه‌های رسیدن به هدف و باورهای بخصوص فرد مرتبط است. اختلال در انگیزش باعث می‌شود فرد در سطح احساسات و رفتار دچار مشکلاتی شده و همین عامل زمینه‌ای برای بدبینی، اضطراب و افسردگی می‌شود (احمدی، ۱۳۷۴).

یکی دیگر از عواملی که ممکن است با دلزدگی تحصیلی در ارتباط باشد، اضطراب تحصیلی است؛ زیرا اضطراب تحصیلی از عوامل مهم عاطفی در امر آموزش است که برای شمار زیادی از دانش‌آموزان مبهم و پیچیده است (زورلو، ۲۰۱۷). اضطراب تحصیلی یک حالت هیجانی ناخوشایند است که به دنبال آن می‌توان پریشانی و نگرانی محسوس را مشاهده کرد و منشأ عمده این نوع اضطراب ترس از شکست و کمبود اعتماد به نفس است (بهمن، کیامنش و ابوالمعالی، ۱۳۹۲) که هم‌زمان با تحصیل دانش‌آموزان شکل گرفته و یکی از مهم‌ترین اضطراب‌ها در سنین نوجوانی محسوب می‌شود. این نوع از اضطراب یک اضطراب عملکرد شایع است و مطالعات نشان داده‌اند سالانه حدود ۱۰ تا ۳۰ درصد دانش‌آموزان و ۱۵ درصد دانشجویان به آن دچار می‌شوند (دارابی و همکاران، ۱۳۹۲). شروع این اختلال در پیش‌دبستانی است که در مقطع ابتدایی با افزایش سن شدیدتر شده و بعد از ۱۰ یا ۱۱ سالگی با همان شدت ادامه پیدا می‌کند (جعفری اردکانی، ۱۳۹۹). اضطراب تحصیلی پیامدهای گسترده‌ای

^۱Goetz & Frenzel

^۲Van Tilburg & Igoul

^۳Becirovic

^۴Jiang, Rosenweig & Gaspard

^۵P. T. Yang

^۶Gbollie & Kaemu

^۷Zorlu

تحلیل نیمرخ نهفته دلزدگی تحصیلی و ارتباط آن با انگیزش و اضطراب تحصیلی

مانند مشکلات و مسائل تحصیلی، اختلال در فرایند یادگیری و توانایی ذهنی ضعیف را به دنبال دارد، همچنین سلامت عمومی را دچار اختلال کرده و باعث شکل‌گیری تعداد زیادی از بیماری‌های جسمی، مشکلات رفتاری و آشفتگی‌های روان‌شناختی می‌شود و در صورت تداوم، زندگی فراگیر را به سمت ناامیدی، بی‌ارزشی، دلسردی، انزوا و افسردگی سوق می‌دهد (حاتمی و اردلان، ۱۳۸۸؛ فیضی، ۱۴۰۰).

بنابراین ضروری است عواملی که عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار می‌دهد مورد توجه قرار گیرند. بهداشت روانی دانش‌آموزان همیشه یکی از موضوعات مورد توجه روان‌شناسان تربیتی بوده و بخش قابل توجهی از برنامه‌ریزی و بودجه هر کشور به این مقوله تخصیص داده می‌شود؛ به همین دلیل شناسایی و رفع موانع موجود در مسیر سلامت روان دانش‌آموزان و به تبع آن معضلات تحصیلی و آموزشی آنان اهمیت بسزایی دارد. با شناسایی ماهیت پدیده، به کمک مداخلات متنوع، بتوان آن‌ها را حل کرد چراکه در صورت حل نشدن شاهد مسائل اجتماعی و روان‌شناختی مانند فرار از مدرسه و ترک تحصیل خواهیم بود که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم هزینه‌های مادی و اجتماعی سنگینی به بار خواهد آورد. نتایج پژوهش‌هایی از این دست می‌تواند راهگشایی برای پژوهشگران و درمانگران تربیتی باشد. از آنجایی که تعداد انگشت‌شماری از مطالعات به بررسی دلزدگی در مدرسه و زمینه‌های تحصیلی آن پرداخته‌اند (پکران و همکاران، ۲۰۰۲) و پژوهش‌های زیادی در زمینه ارتباط دلزدگی تحصیلی با سایر هیجان‌های تحصیلی و تأثیر آن بر این هیجان‌ها انجام نشده، سؤالی که در این پژوهش مطرح می‌شود این است که چند نیمرخ متمایز از طریق کاربرد تحلیل نیمرخ نهفته در ارتباط با دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان به دست خواهد آمد؟ و چه ترکیبی از این نیمرخ‌ها بر مبنای متغیر دلزدگی تحصیلی وجود دارد؟ و آیا ارتباطی با انگیزش و اضطراب تحصیلی دارد؟

روش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی بوده و از لحاظ روش از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه آماری در این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر مقطع دوم متوسطه سال تحصیلی ۱۴۰۲_۱۴۰۱ در ناحیه یک شهر تبریز بود. با استفاده از جدول فرمول نمونه‌گیری کری جیس مورگان از بین کل دانش‌آموزان ۳۸۴ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. جهت انتخاب نمونه ابتدا با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای از میان نواحی شهر تبریز یک ناحیه انتخاب شد. سپس از بین مدارس متوسطه دوم این ناحیه تعداد پنج مدرسه به صورت تصادفی انتخاب شدند. با مراجعه به مدارس انتخاب شده از بین کلاس‌های موجود به صورت تصادفی به تعدادی از کلاس‌ها مراجعه شد و پرسشنامه‌های مورد نظر جهت جمع‌آوری داده‌ها در بین دانش‌آموزان پخش شد. البته لازم به ذکر است که هیچ اجباری برای شرکت در پژوهش و پاسخ به پرسشنامه‌ها وجود نداشت و جهت اطمینان خاطر افراد نمونه به آن‌ها توضیح داده شد که اطلاعاتی که وارد پرسشنامه می‌شوند، صرفاً به صورت گروهی جهت تحلیل‌های آماری مورد استفاده قرار خواهد گرفت. برای تحلیل نیمرخ نهفته^۱ (LPA) از نرم‌افزار MPLUS 7.3 استفاده شد. تحلیل نیمرخ نهفته (LPA) از چارچوب فرد محور مدل‌سازی مرکب مشتق شده است که هدفش شناسایی گروه‌هایی از افراد است که از لحاظ کیفی و کمی در ارتباط با متغیر نهفته خاص با یکدیگر متفاوت هستند. در این رویکرد، زیرگروه‌های نسبتاً همگنی از افراد را با توجه به الگوهای پاسخ برای مجموعه نمادهای پیوسته توصیف می‌کند؛ همچنین LPA افراد را در نیمرخ‌هایی طبقه‌بندی کرده و برآوردهای رایج هر نیمرخ را در جمعیت ممکن می‌سازد. عضویت نیمرخ‌ها به لحاظ نظری شناخته شده نیستند، بلکه در واقع از داده‌ها استنتاج می‌شوند و به وسیله متغیر گروهی نهفته نشان داده می‌شوند و فرض می‌شود زیرگروه‌های مهم را منعکس می‌کند چون این نیمرخ‌ها نهفته هستند، احتمال عضویت شرکت‌کنندگان را در تمامی نیمرخ‌ها تعیین می‌کنند. جهت بررسی روابط و تفاوت نیمرخ‌ها روش تحلیل دیداری نمودار و آمار نا پارامتریک (کرامر و فی)

^۱Latent profile analysis

مورد استفاده قرار گرفت. برای آزمون پایایی سؤالات پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ، جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگروف-اسمیرنف، جهت آزمون فرضیات، از آزمون مانوا استفاده شد.

ابزارهای پژوهش

الف) پرسشنامه دزدگی تحصیلی پکران: پرسشنامه دزدگی تحصیلی پکران دارای ۲۲ گویه بوده که هدف آن ارزیابی میزان دزدگی تحصیلی در دو بعد دزدگی از کلاس (سؤالات ۱ تا ۱۱) و دزدگی از یادگیری (۱۲ تا ۲۲) هست. این پرسشنامه بر اساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت ساخته شده که یکی از رایج‌ترین مقیاس‌های اندازه‌گیری به شمار می‌رود. امتیازبندی پرسشنامه از کاملاً مخالفم (۱) تا کاملاً موافقم (۵) است. در پژوهش آقادلورپور و حسین‌چاری (۱۳۹۷) برای بررسی پایایی و روایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ و تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. نتایج آن‌ها همسو با نتایج پژوهش پکران (۲۰۰۲) نشان می‌دهد پرسشنامه همسانی درونی قابل قبولی دارد و مقدار آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۲ است. همچنین نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان می‌دهند که ساختار پرسشنامه، برازش قابل قبولی با داده‌ها دارد و همه شاخص‌های نیکویی برازش، روایی سازه را تأیید می‌کنند. پایایی این پرسشنامه در این پژوهش با روش آلفای کرونباخ محاسبه شد که نشان داد میزان پایایی ۰/۹۴ بوده و پایایی بالایی دارد و با نتایج مطالعات قبلی همسوست.

ب) پرسشنامه انگیزش تحصیلی والرند (۱۹۹۲): مقیاس انگیزش تحصیلی والرند، توسط والرند و همکاران (۱۹۹۲) برای اندازه‌گیری انگیزش تحصیلی بر اساس نظریه خود تعیین‌گری دسی و ریان ساخته شده است و سه بعد اصلی انگیزش یعنی (درونی، بیرونی و بی انگیزشی) را مورد بررسی قرار می‌دهد که شامل هفت خرده مقیاس است که ۳ خرده مقیاس مربوط به بعد انگیزش درونی (دانستن، حرکت در جهت پیشرفت و تجربه محرک)، ۳ خرده مقیاس مربوط به بعد انگیزش بیرونی (همسان کردن، درون‌فکنی و تنظیم بیرونی) و یک زیر مقیاس مربوط به بعد بی انگیزشی است. این پرسشنامه از ۲۸ گویه تشکیل شده و پاسخ‌های آن بر روی یک مقیاس لیکرت هفت‌درجه‌ای از کاملاً مخالفم (۰) تا کاملاً موافقم (۶) تنظیم شده است. والرند و همکاران با استفاده از روش آلفای کرونباخ اعتبار این مقیاس را بین ۰/۸۳ تا ۰/۸۶ گزارش داده‌اند. ضریب پایایی حاصل از روش باز آزمایی زیرمقیاس‌های آزمون انگیزش تحصیلی در فاصله یک ماه نیز بین ۰/۷۱ تا ۰/۸۳ گزارش شده است. نتایج تحلیل عاملی تأییدی، ساختار ۷ عاملی مقیاس را به اثبات رسانده و حاکی از اعتبار سازه مقیاس انگیزش تحصیلی است. در پژوهشی در ایران نیز رشوانلو و حجازی (۱۳۸۸) اعتبار این مقیاس را با استفاده از روش آلفای کرونباخ، ۰/۷۱ گزارش کرده‌اند. همچنین باقری، شهرآرای و فرزاد در سال ۱۳۸۲ پس از ترجمه این مقیاس، آن را بر روی ۸۳۸ نفر آزمودنی اجرا کردند و با استفاده از روش تحلیل عاملی دریافتند که پنج عامل از ساختار ۷ عاملی مقیاس تکرار می‌شود و در واقع نتایج بررسی آن‌ها، مقیاس را با شرایط و تفاوت‌های فرهنگی جامعه ایرانی منطبق ساخت. همچنین ضریب آلفای محاسبه شده برای کل پرسشنامه معادل ۰/۸۸ می‌باشد. در این پژوهش میزان آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۸۵ بوده که با نتایج مطالعات قبلی همسوست.

ج) پرسشنامه اضطراب تحصیلی آلبرت و هابر (۱۹۶۰): پرسشنامه اضطراب تحصیلی توسط آلبرت و هابر (۱۹۶۰) به منظور ارزیابی اضطراب مربوط به پیشرفت تحصیلی ساخته شده است. این پرسشنامه یک ابزار خود گزارشی است که از ۱۹ سؤال تشکیل شده است. حداقل امتیاز ممکن در این پرسشنامه ۱۹ و حداکثر ۹۵ است. نمره بین ۱۹ تا ۳۱ میزان اضطراب پیشرفت در حد پایین، نمره بین ۳۲ تا ۶۴ میزان اضطراب پیشرفت در حد متوسط و نمره بالاتر از ۶۴ میزان اضطراب پیشرفت در حد بالایی می‌باشد. این آزمون دارای دو زیرمقیاس، اضطراب تسهیل‌کننده^۳ که میزان اضطراب برانگیزاننده را مورد ارزیابی قرار

^۳facilitating anxiety

تحلیل نیمرخ نهفته دلزدگی تحصیلی و ارتباط آن با انگیزش و اضطراب تحصیلی

می‌دهد و زیرمقیاس اضطراب تضعیف‌کننده^۴ که میزان اضطرابی را که در عملکرد اختلال ایجاد می‌کند مورد ارزیابی قرار می‌دهد، است و برای محاسبه امتیاز هر زیرمقیاس، نمره تک‌تک گویه‌های مربوط به آن زیرمقیاس را باید باهم جمع کرد. کونکران و فیشر^۵ (۲۰۱۳) پایایی این مقیاس را در فاصله ۸ ماه برای زیرمقیاس اضطراب تسهیل‌کننده ۰/۷۵ و برای زیرمقیاس اضطراب تضعیف‌کننده ۰/۷۶ گزارش کرده‌اند. همچنین ضریب آلفای کرونباخ برای این آزمون در مطالعه شکیب، طهماسبی و نوروزی (۱۳۹۳) ۰/۶۰ به دست آمد. پاکی (۱۳۹۲) روایی پرسشنامه را با استفاده از همبسته نمودن با مقیاس اضطراب امتحان ۰/۵۱ در سطح ۰/۰۱ گزارش کرد و پایایی پرسشنامه را با شیوه‌های آلفای کرونباخ و تنصیف به ترتیب ۰/۸۰ و ۰/۸۱ به دست آورد که نشان‌دهنده پایایی بالای پرسشنامه است. در تحقیقی دیگر فروغی (۱۳۹۱) ضریب پایایی پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۷ گزارش داد. با استفاده از روش آلفای کرونباخ پایایی پرسشنامه در این مطالعه محاسبه شد و میزان پایایی ۰/۸۳ بود و با نتایج مطالعات قبلی در یک راستا قرار دارد.

یافته‌ها

اطلاعات جمعیت شناختی حاکی از آن است که دامنه سنی دانش‌آموزان از ۱۵ تا ۱۹ سال قرار دارد که ۲۸ نفر (۷/۳) از افراد نمونه ۱۵ سال، ۱۵۹ نفر (۴۱/۴) ۱۶ سال، ۱۱۵ نفر (۲۹/۹) ۱۷ سال، ۷۰ نفر (۱۸/۲) ۱۸ سال و ۱۲ نفر (۳/۱) ۱۹ سال دارند؛ میانگین سن دانش‌آموزان ۱۶/۶۸ و انحراف استاندارد ۰/۹۵ است. همچنین از بین ۳۸۴ نمونه‌ای که انتخاب شده‌اند، ۱۷ نفر (۴۴/۳) در رشته تجربی، ۱۴۹ نفر (۳۸/۸) در رشته ریاضی و ۶۵ نفر (۱۶/۹) در رشته انسانی بوده‌اند. با توجه به اطلاعات اظهاری دانش‌آموزان، ۳۴ نفر (۸/۹) در وضعیت مالی عالی به سر می‌برند، ۱۵۲ نفر (۳۹/۶) در وضعیت مالی خوب، ۱۷۹ نفر (۴۶/۶) در وضعیت متوسط، ۱۶ نفر (۴/۲) در وضعیت ضعیف، ۳ نفر (۸) در وضعیت خیلی ضعیف قرار دارند. از بین افراد انتخاب‌شده، ۳۷۴ نفر (۹۷/۴) ترک، ۹ نفر (۲/۳) فارس و ۱ نفر (۰/۳) کرد بوده‌اند. جدول ۱ شاخص‌های میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی را نشان می‌دهد. محتوی جدول و شاخص‌های کجی و کشیدگی متغیرهای تحقیق، حاکی از نرمال بودن توزیع متغیرهاست.

جدول ۱_ میانگین، انحراف معیار و شاخص‌های کجی و کشیدگی متغیرها

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
دلزدگی تحصیلی	۶۱/۱۸	۱۹/۲۲	۰/۰۱	-۰/۳۴
انگیزش تحصیلی	۱۳۶/۰۶	۲۳/۸۵	-۰/۱۹	۰/۲۰
انگیزش درونی	۵۷/۶۹	۱۴/۴۳	-۰/۴۷	-۰/۱۷
انگیزش بیرونی	۴/۰۸	۱/۵۸	۰/۶۸	-۰/۸۵
بی انگیزشی	۱/۰۳	۰/۲۵	-۰/۳۳	-۱/۰۵
اضطراب تحصیلی	۵۸/۳۸	۴/۶۵	۴/۶۵	۰/۱۸

برای شناسایی گروه‌هایی از افراد که دارای الگوی مشابهی از دلزدگی تحصیلی بودند از تحلیل نیمرخ نهفته با استفاده از روش بیشینه درست‌نمایی نیرومند^۶ استفاده شد. به‌منظور به دست آوردن بهترین مدل ممکن با توجه به دو بعد دلزدگی از کلاس و دلزدگی از یادگیری مدل‌هایی با یک تا چهار نیمرخ مورد استفاده قرار گرفت؛ درنهایت با توجه به شاخص‌های مختلف (جدول)

^۴debilitating anxiety
^۵Conoran & Fischer
^۶Robust maximum likelihood

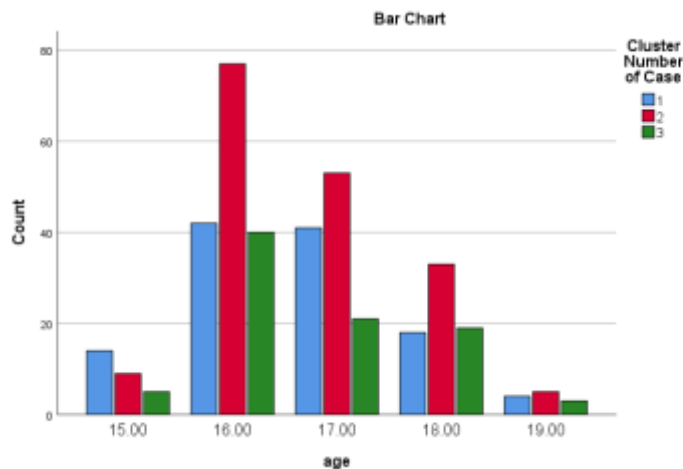
نتیجه بر این شد مدلی با سه نیمرخ بالاترین درجه معناداری را به همراه دارد، بنابراین از این نیمرخ برای خوشه‌بندی دانش-آموزان استفاده شد.

نتایج حاصل از نیمرخ نهفته و شاخص‌های نیکویی برازش در جدول ۲ نشان داده شده است. بر اساس مدل سه نیمرخ دلزدگی تحصیلی، دانش‌آموزان نمونه موردنظر به سه خوشه با دلزدگی بالا (خوشه ۳)، دلزدگی متوسط (خوشه ۲) و دلزدگی پایین (خوشه ۱) تقسیم می‌شوند. نتایج حاکی از آن است بیشترین افراد در خوشه ۱ و کمترین آن‌ها در خوشه ۳ قرار گرفته‌اند. تعداد افراد در خوشه ۱، ۱۱۹ (۳۱/۰) نفر، در خوشه ۲ ۱۷۷ (۴۶/۱) نفر و در خوشه ۳، ۸۸ (۲۲/۹) نفر بودند.

جدول ۲_ خلاصه شاخص‌های انتخاب مدل تحلیل نیمرخ نهفته

bootstrap	Log	Scaling	BIC	SBIC	AIC	Antropy	نیمرخ‌ها
۰/۰۰۰۰۱	-۲۸۶۸/۸۳	۰/۸۶	۵۷۸۱/۴۶	۵۷۶۸/۷۷	۵۷۶۵/۶۵		نیمرخ ۱
۰/۰۰۰۰۱	-۲۷۸۱/۸۶	۱/۱۹	۵۶۰۵/۳۹	۵۵۸۳/۱۸	۵۵۷۷/۷۴	۰/۷۱	نیمرخ ۲
۰/۰۰۰۰۱	-۲۷۰۷/۸۷	۱/۰۶	۵۴۹۳/۱۱	۵۴۵۱/۸۷	۵۴۴۱/۷۶	۰/۷۹	نیمرخ ۳
۰/۰۰۰۰۱	-۲۷۰۰/۰۴	۱/۱۵	۴۵۹۵/۳۱	۵۴۴۴/۵۴	۵۴۳۲/۰۹	۰/۷۴	نیمرخ ۴

مؤلفه‌های دلزدگی تحصیلی شامل دلزدگی از کلاس و دلزدگی از یادگیری در بین خوشه‌ها موردبررسی قرار گرفت نتایج نشان داد که میانگین مؤلفه دلزدگی از کلاس در بین هر سه خوشه (خوشه ۱ = ۲۰/۳۳، خوشه ۲ = ۳۴/۰۷ و خوشه ۳ = ۴۵/۷۹) نسبت به دلزدگی از یادگیری (خوشه ۱ = ۱۷/۰۴، خوشه ۲ = ۳۰/۷۵ و خوشه ۳ = ۴۴/۶۲) بیشتر است، همچنین به‌طور کلی میانگین دلزدگی از کلاس و دلزدگی از یادگیری در خوشه سوم بیشتر از سایر خوشه‌هاست.

شکل ۱_ نمودار سطوح میانگین دلزدگی تحصیلی در سنین مختلف

همان‌طور که شکل ۱ نشان می‌دهد، در گروه‌های سنی (۱۶ تا ۱۹) سال نمونه انتخاب‌شده، خوشه دوم (دلزدگی تحصیلی متوسط) به‌طور نسبتاً قابل توجهی بالاست، اما در گروه سنی ۱۵ سال خوشه اول (دلزدگی تحصیلی پایین) نسبت بیشتری دارد. به عبارتی به‌جز گروه سنی ۱۵ سال، در بقیه گروه‌های سنی دلزدگی متوسط بالاست.

تحلیل نیمرخ نهفته دلزدگی تحصیلی و ارتباط آن با انگیزش و اضطراب تحصیلی

جدول ۳ نشان می‌دهد میانگین انگیزش درونی افراد در خوشه اول (دلزده پایین)، ۶۶/۲۰، در خوشه دوم (دلزده متوسط)، ۵۶/۳۸ و در خوشه سوم (دلزده بالا)، ۴۸/۸۱ است. میانگین انگیزش بیرونی افراد نمونه در خوشه اول ۷۳/۲۱، در خوشه دوم ۶۵/۲۰ و در خوشه سوم ۵۷/۱۱ است. میانگین افراد در بی‌انگیزگی در خوشه اول ۸/۶۶، در خوشه دوم ۱۲/۲۵ و در خوشه سوم ۱۸/۳۲ است. میانگین اضطراب تضعیف‌کننده افراد در خوشه اول ۲۸/۷۸، در خوشه دوم ۲۹/۲۲ و در خوشه سوم ۲۹/۲۱ است. میانگین اضطراب تسهیل‌کننده افراد در خوشه اول ۳۰/۴۸، در خوشه دوم ۲۹/۴۲ و در خوشه سوم ۲۷/۴۰ است؛ بنابراین، افراد دارای دلزدگی تحصیلی پایین در مؤلفه انگیزش درونی و بیرونی بالا هستند، افراد دارای دلزدگی تحصیلی بالا انگیزش درونی و حتی بیرونی کمتری دارند. در مؤلفه بی‌انگیزگی افرادی که دلزدگی تحصیلی پایینی دارند در بعد بی‌انگیزگی هم نمره پایینی‌تری گرفته‌اند و افراد دارای دلزدگی بالا به‌طور فراوانی در بعد بی‌انگیزگی نیز بالا هستند. افراد دارای دلزدگی تحصیلی پایین، اضطراب تضعیف‌کننده پایینی هم دارند؛ اما افراد دارای دلزدگی تحصیلی بالا اضطراب تضعیف‌کننده بالایی نیز دارند. اضطراب تضعیف‌کننده در بین افراد دارای دلزدگی تحصیلی بالا و افراد دارای دلزدگی تحصیلی متوسط به‌طور قابل توجهی شبیه به هم هستند و تفاوت آن‌چنانی ندارند. افراد دارای دلزدگی تحصیلی پایین اضطراب تسهیل‌کننده بالایی نیز دارند و افراد دارای دلزدگی تحصیلی بالا اضطراب تسهیل‌کننده پایینی دارند.

جدول ۳_ سطوح میانگین و انحراف استاندارد انگیزش تحصیلی و اضطراب تحصیلی

خوشه‌ها	میانگین	انحراف معیار	تعداد
انگیزش درونی	۱	۱۱/۰۱	۱۱۹
	۲	۱۳/۴۳	۱۷۷
	۳	۱۴/۳۳	۸۸
	کل	۱۴/۴۳	۳۸۴
انگیزش بیرونی	۱	۱۰/۰۲	۱۱۹
	۲	۱۲/۰۱	۱۷۷
	۳	۱۴/۲۰	۸۸
	کل	۱۳/۳۳	۳۸۴
بی‌انگیزگی	۱	۵/۰۱	۱۱۹
	۲	۵/۹۱	۱۷۷
	۳	۵/۶۵	۸۸
	کل	۶/۶۰	۳۸۴
اضطراب	۱	۲/۷۸	۱۱۹
	۲	۳/۳۱	۱۷۷
	۳	۳/۵۵	۸۸
	کل	۳/۲۱	۳۸۴
تضعیف‌کننده	۱	۳/۴۳	۱۱۹
	۲	۳/۹۸	۱۷۷
	۳	۳/۲۹	۸۸
	کل	۳/۸۲	۳۸۴
اضطراب تسهیل‌کننده	۱	۸/۶۷	۱۱۹
	۲	۱۲/۲۵	۱۷۷
	۳	۱۸/۳۲	۸۸
	کل	۱۲/۵۳	۳۸۴
اضطراب تسهیل‌کننده	۱	۲۸/۷۹	۱۱۹
	۲	۲۹/۲۲	۱۷۷
	۳	۲۹/۲۱	۸۸
	کل	۲۹/۰۸	۳۸۴
اضطراب تسهیل‌کننده	۱	۳۰/۴۹	۱۱۹
	۲	۲۹/۴۲	۱۷۷
	۳	۲۷/۴۰	۸۸
	کل	۲۹/۳۰	۳۸۴

برای تبیین تفاوت بین انگیزش و اضطراب تحصیلی دانش‌آموزان با توجه به خوشه‌بندی دلزدگی تحصیلی آن‌ها، آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (MANOVA) استفاده شد. استفاده از این تحلیل، مستلزم رعایت پیش‌فرض‌هایی است که پیش از اجرای آزمون موردبررسی قرار گرفتند. برای بررسی پیش‌فرض همگنی واریانس خطا از آزمون لون استفاده شد؛ نتایج نشان داد واریانس خطای متغیر وابسته در بین گروه‌ها برابر است. برای بررسی برابری ماتریس واریانس-کوواریانس متغیرهای وابسته از آزمون M باکس استفاده شد و نتایج نشان داد که برابری ماتریس واریانس - کوواریانس متغیرهای وابسته برای همه فرضیات پژوهش مورد تأیید قرار گرفته است. در راستای بررسی این پیش‌فرض، از آزمون کرویت بارتل استفاده شد، نتایج آزمون کرویت بارتل حاکی از این می‌باشد که بین متغیرهای وابسته در همه فرضیه‌های پژوهش، همبستگی متعارفی وجود دارد ($P < 0/001$). در تمامی آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره - لامبدایی ویلکز تفاوت آماری معنی‌داری بین خوشه‌ها بر روی متغیرهای وابسته ترکیبی (ابعاد انگیزش و اضطراب) وجود داشت ($\eta^2 = 0/21$ ، سهمی $\Lambda = 0/38$ ، Wilks' $\Lambda = 18/18$, $p < .001$, $F(10, 756)$). نتایج تحلیل تک متغیره نشان داد اثر اصلی برای مؤلفه‌های انگیزش درونی با مقدار $\{F(2,384)-47/2, P < 0/001\}$ ، انگیزش بیرونی با $\{F(2,384)-0/74, P < 0/001\}$ ، بی انگیزشی $\{F(2,384)-76/06, P < 0/001\}$ ، اضطراب تضعیف‌کننده $\{F(2,384)-18/07, P < 0/001\}$ می‌توان گفت بین خوشه‌های مختلف دلزدگی تحصیلی از لحاظ انگیزش درونی، انگیزش بیرونی، بی انگیزشی و اضطراب تسهیل‌کننده تفاوت معنی‌دار وجود دارد؛ اما در مؤلفه اضطراب تضعیف‌کننده تفاوت معنی‌داری بین خوشه‌های مختلف دلزدگی تحصیلی تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول ۴_آزمون اثرات بین آزمودنی

منبع	متغیر وابسته	مجموع مجذورات	Df	MS	F	معنی‌داری	مجذور اتا
گروه	انگیزش درونی	۱۵۸۴۹.۶۱	۲	۷۹۲۴.۸۰	۴۷.۲۰	۰.۰۰۰	۰.۱۹
	انگیزش بیرونی	۱۳۲۳۶.۷۰	۲	۶۶۱۸.۳۵	۴۵.۹۹	۰.۰۰۰	۰.۱۹
	بی انگیزگی	۴۷۵۱.۴۴	۲	۲۳۷۵.۷۲	۷۶.۰۶	۰.۰۰۰	۰.۲۸
	اضطراب تضعیف‌کننده	۱۵.۳۸	۲	۷.۶۹	۰.۷۴	۰.۴۷	۰.۰۰
	اضطراب تسهیل‌کننده	۴۸۵.۱۰	۲	۲۴۲.۵۵	۱۸.۰۷	۰.۰۰	۰.۰۸
خطا	انگیزش درونی	۶۳۹۶۰.۱۲	۳۸۱	۱۶۷.۸۷			
	انگیزش بیرونی	۵۴۸۲۹.۲۹	۳۸۱	۱۴۳.۹۰			
	بی انگیزگی	۱۱۹۰۰.۰۴	۳۸۱	۳۱.۲۳			
	اضطراب تضعیف‌کننده	۳۹۴۹.۶۰	۳۸۱	۱۳.۴۱			
	اضطراب تسهیل‌کننده	۵۱۱۲.۲۲	۳۸۱	۱۰.۳۶			
کل اصلاحی	انگیزش درونی	۷۹۸۰۹.۷۴	۳۸۳				
	انگیزش بیرونی	۶۸۰۶۵.۹۹	۳۸۳				
	بی انگیزگی	۱۶۶۵۱.۴۹	۳۸۳				
	اضطراب تضعیف‌کننده	۳۹۶۴.۹۹	۳۸۳				
	اضطراب تسهیل‌کننده	۵۵۹۷.۳۳	۳۸۳				

جهت تعیین تفاوت‌های زوجی بین گروه‌ها در متغیرهای مورد مطالعه از آزمون مقایسه‌های زوجی متغیرهای پژوهش استفاده شد، نتایج آن در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵_ آزمون مقایسه‌های زوجی متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته	خوشه‌ها	خوشه‌ها	تفاوت میانگین	خطای معیار	معنی‌داری	حد بالا	حد پایین
انگیزش درونی	۱	۲	۹/۸۱	۱/۵۳	۰/۰۰۱	۱۳/۵۱	۶/۱۲
	۳	۳	۱۷/۳۸	۱/۸۲	۰/۰۰۱	۲۱/۷۶	۱۳/۰۰
	۲	۱	-۹/۸۱	۱/۵۳	۰/۰۰۱	-۶/۱۲	-۱۳/۵۱
	۳	۳	۷/۵۶	۱/۶۹	۰/۰۰۱	۱۱/۶۳	۳/۵۰
	۱	۱	-۱۷/۳۸	۱/۸۲	۰/۰۰۱	-۱۳/۰۰	-۲۱/۷۶
	۳	۲	-۷/۵۶	۱/۶۳	۰/۰۰۱	-۳/۵۰	-۱۱/۶۳
انگیزش بیرونی	۱	۲	۸/۰۰	۱/۴۲	۰/۰۰۱	۱۱/۴۲	۴/۵۸
	۳	۳	۱۶/۰۹	۱/۶۸	۰/۰۰۱	۲۰/۱۵	۱۲/۰۴
	۲	۱	-۸/۰۰	۱/۴۲	۰/۰۰۱	-۴/۵۸	-۱۱/۴۲
	۳	۳	۸/۰۹	۱/۵۶	۰/۰۰۱	۱۱/۸۵	۴/۳۲
	۱	۱	-۱۶/۰۹	۱/۶۸	۰/۰۰۱	-۱۲/۰۴	-۲۰/۱۵
	۳	۲	-۸/۰۹	۱/۵۶	۰/۰۰۱	-۴/۳۲	-۱۱/۸۵
بی انگیزشی	۲	۱	۳/۵۹	۰/۶۶	۰/۰۰۱	۵/۱۸	۲/۰۰
	۳	۳	-۶/۰۷	۰/۷۲	۰/۰۰۱	-۴/۳۱	-۷/۸۲
	۱	۱	۹/۶۶	۰/۷۸	۰/۰۰۱	۱۱/۵۵	۷/۷۷
	۳	۲	۶/۰۷	۰/۷۲	۰/۰۰۱	۷/۸۲	۴/۳۱
	۱	۲	-۰/۴۳	۰/۳۸	۰/۷۶	۰/۴۸	-۱/۳۵
	۳	۳	-۱/۴۲	۰/۴۵	۱/۰۰	۰/۶۶	-۱/۵۱
اضطراب تضعیف‌کننده	۲	۱	۰/۴۳	۰/۳۸	۰/۷۶	۱/۳۵	-۰/۴۸
	۳	۳	۰/۰۱	۰/۴۲	۱/۰۰۰	۱/۰۲	-۱/۰۰۰
	۱	۱	۰/۴۲	۰/۴۵	۱/۰۰۰	۱/۵۱	-۰/۶۶
	۳	۲	-۰/۱۰	۰/۴۲	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	-۱/۰۲
	۱	۲	۱/۰۶	۰/۴۳	۰/۰۴	۲/۱۰	۰/۰۱
	۳	۳	۳/۰۷	۰/۵۱	۰/۰۰۰	۴/۳۱	۱/۸۴
اضطراب تسهیل‌کننده	۲	۱	-۱/۰۶	۰/۴۳	۰/۰۴	-۰/۰۱	-۲/۱۰
	۳	۳	۲/۰۱	۰/۴۷	۰/۰۰۰	۳/۱۶	۰/۸۶
	۱	۱	-۳/۰۷	۰/۵۱	۰/۰۰۰	-۱/۸۴	-۴/۳۱
	۳	۲	-۲/۰۱	۰/۴۷	۰/۰۰۰	-۰/۸۶	-۳/۱۶

همان‌طور که داده‌های مربوط به آزمون مقایسه‌های زوجی متغیرهای پژوهش در جدول ۵ نشان داد بین خوشه‌های دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان به لحاظ مؤلفه‌های انگیزش درونی، انگیزش بیرونی، بی انگیزشی با توجه سطح معنی‌داری ($P=0/001$) تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ اما در مؤلفه اضطراب تضعیف‌کننده بین خوشه یک و خوشه دو و خوشه سه و خوشه یک تفاوت

معنی‌داری وجود ندارد چرا که سطح معنی‌داری آن‌ها از ۰/۰۵ بیشتر است؛ همچنین در مؤلفه اضطراب تسهیل‌کننده، بین خوشه یک و خوشه دو تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف تحلیل نیمرخ نهفته دزدگی تحصیلی و ارتباط آن با انگیزش و اضطراب تحصیلی انجام گرفت. نتایج تحلیل نیمرخ نهفته به استخراج سه نیمرخ منجر شد که نیمرخ اول به کسانی تعلق داشت که دزدگی تحصیلی پایینی داشتند، نیمرخ شامل کسانی می‌شد که دزدگی متوسطی داشتند و نیمرخ سوم متعلق به کسانی بود که دارای دزدگی تحصیلی بالا بودند. دزدگی تحصیلی دارای دو مؤلفه دزدگی از کلاس و دزدگی از یادگیری بود؛ نتایج نشان داد مؤلفه دزدگی از کلاس در بین هر سه خوشه نسبت به دزدگی از یادگیری بیشتر است و به‌طور کلی میانگین دزدگی از کلاس و دزدگی از یادگیری در خوشه سوم از سایر خوشه‌ها بیشتر است. این نتایج با نتایج تحقیقات گلستانی قره‌اونه (۱۴۰۰) همسوست. گلستانی در طی تحقیقی به این نتیجه دست یافت که ۵۳ درصد از پاسخگویان دچار دزدگی تحصیلی پایین، ۲۶ درصد دزدگی متوسط و ۲۱ درصد دزدگی تحصیلی بالا بوده‌اند همچنین کیا (۲۰۱۱) در تحقیقی که روی حدود ۴۰۰۰ دانش‌آموز نروژی انجام داد، نشان داد ۲۵ درصد دانش‌آموزان مدرسه دچار دزدگی تحصیلی هستند. در توضیح این یافته می‌توان عنوان نمود دزدگی تحصیلی یکی از بیشمار تجربی است که ممکن است هر دانش‌آموزی در طول زندگی تحصیلی خود با آن روبرو شود.

یکی دیگر از نتایج به‌دست‌آمده در این پژوهش مربوط به سطوح میانگین دزدگی در سنین مختلف بود. بررسی‌ها نشان داد در گروه‌های سنی (۱۶ تا ۱۹) سال نمونه انتخاب‌شده، خوشه دوم (دزدگی تحصیلی متوسط) به‌طور نسبتاً قابل‌توجهی بالاست، اما در گروه سنی ۱۵ سال خوشه اول (دزدگی تحصیلی پایین) نسبت بیشتری دارد. به عبارتی به‌جز گروه سنی ۱۵ سال، در بقیه گروه‌های سنی دزدگی متوسط بالاست؛ بر این اساس با توجه به سؤال دوم تحقیق (آیا نیمرخ‌های نهفته دزدگی تحصیلی سطوح میانگین متفاوتی را در سنین مختلف نشان می‌دهند؟) می‌توان به این صورت پاسخ داد که با تقریب خوبی در همه سنین دزدگی متوسط بالاست و سطوح میانگین دزدگی در سنین مختلف تفاوت آن‌چنانی ندارد؛ اما کوتسال و بیلگه (۲۰۱۲) طی تحقیقی دریافته‌اند میزان فرسودگی تحصیلی دانش‌آموزان با بالا رفتن سن افزایش می‌یابد، یعنی هرچقدر از مدت‌زمان تحصیل سپری شود میزان دزدگی تحصیلی نیز افزایش می‌یابد، این نتایج با نتایج تحقیق پیش رو ناهم‌سوست. ازجمله نتایج دیگری که در این پژوهش به دست آمد مربوط به ارتباط بین دزدگی تحصیلی و انگیزش و اضطراب تحصیلی بود. نتایج نشان داد، افراد دارای دزدگی تحصیلی پایین در مؤلفه انگیزش درونی و بیرونی بالا هستند، افراد دارای دزدگی تحصیلی بالا انگیزش درونی و حتی بیرونی کمتری دارند. در مؤلفه بی‌انگیزگی افرادی که دزدگی تحصیلی پایینی دارند در بعد بی‌انگیزگی هم نمره پایینی‌تری گرفته‌اند و افراد دارای دزدگی بالا به‌طور فراوانی در بعد بی‌انگیزگی نیز بالا هستند. افراد دارای دزدگی تحصیلی پایین اضطراب تضعیف‌کننده پایینی هم دارند اما افراد دارای دزدگی تحصیلی بالا اضطراب تضعیف‌کننده بالایی نیز دارند. اضطراب تضعیف‌کننده در بین افراد دارای دزدگی تحصیلی بالا و افراد دارای دزدگی تحصیلی متوسط به‌طور قابل‌توجهی شبیه به هم هستند و تفاوت آن‌چنانی ندارند. افراد دارای دزدگی تحصیلی پایین اضطراب تسهیل‌کننده بالایی نیز دارند و افراد دارای دزدگی تحصیلی بالا اضطراب تسهیل‌کننده پایینی دارند. برای بررسی تفاوت‌های موجود بین خوشه‌های دزدگی تحصیلی و بررسی تفاوت آن‌ها از لحاظ مؤلفه‌های موردنظر آزمون مقایسه‌های زوجی متغیرها انجام گرفت نتایج نشان داد، بین خوشه‌های دزدگی تحصیلی دانش‌آموزان به لحاظ مؤلفه‌های انگیزش درونی، انگیزش بیرونی، بی‌انگیزشی با توجه به سطح معنی‌داری تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ اما در مؤلفه اضطراب تضعیف‌کننده بین خوشه یک و دو و خوشه سه و یک تفاوت معنی‌داری وجود ندارد؛ همچنین در مؤلفه اضطراب تسهیل‌کننده، بین خوشه یک و خوشه دو تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. به این معنی که دانش‌آموزانی که در خوشه دزدگی تحصیلی متوسط و بالا قرار گرفتند از لحاظ اضطراب تضعیف‌کننده تفاوت آن‌چنانی

ندارند همچنین دانش‌آموزانی که در خوشه دلزدگی تحصیلی پایین و متوسط قرار دارند، از لحاظ اضطراب تسهیل‌کننده تفاوت معناداری ندارند. این یافته‌ها با تحقیقات استاوروا و اورهانس (۲۰۱۰)، پکران و نت (۲۰۰۲) و آسی و همکاران (۲۰۱۰)، پکران و همکاران (۲۰۱۴)، آس بلتون^۱ (۲۰۰۸) و بوساری^۲ (۲۰۱۸) همسوست. استاوروا و اورهانس^۳ (۲۰۱۰) در تحقیقی که بر روی ۹۶ مدرسه انجام دادند به این نتیجه رسیدند بین دلزدگی تحصیلی بالا و انگیزش درونی پایین ارتباط وجود دارد. پکران و نت (۲۰۰۲) و آسی و همکاران (۲۰۱۰) طی تحقیقاتی که انجام دادند به این نتیجه دست یافتند بین دلزدگی تحصیلی و انگیزش رابطه‌ای منفی وجود دارد. پکران و همکاران (۲۰۱۴) طی تحقیقی نشان دادند دلزدگی تحصیلی دانش‌آموزان رابطه‌ای منفی با انگیزش درونی و انگیزش یادگیری دارد. آس بلتون (۲۰۰۸) طی پژوهشی عنوان کرد یکی از پیامدهای منفی دلزدگی تحصیلی کاهش انگیزش درونی است. در مطالعه سرحدی و همکاران (۱۴۰۰) میزان بی‌انگیزگی ۱۰/۹۸ بود که با توجه به اینکه آمارهای رسمی و غیررسمی از وجود درصد بالایی از بیکاری بین فارغ‌التحصیلان رشته پزشکی و اشتغال آن‌ها به مشاغل غیر مرتبط با رشته تحصیلی در کشور خبر می‌دهد، کم بودن انگیزه تحصیلی در دانشجویان و دانش‌آموزان می‌تواند بازتابی از نگرانی آنان به آینده شغلی باشد. پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی همراه بود که ممکن است قابلیت تعمیم‌یافته‌های آن را محدود کند؛ از جمله با توجه به اینکه این مطالعه بر روی دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه انجام گرفته است، تعمیم نتایج آن به سایر مقاطع ممکن است با احتیاط صورت گیرد. بنابراین در پژوهش‌های آتی ممکن است به نمونه‌های بزرگ‌تری نیاز باشد تا بتوان نتایج قابل‌استنادتری به دست آورد. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از میزان دلزدگی تحصیلی و ارتباط آن با سایر متغیرهای موردبررسی لازم است اقدامات جدی در زمینه کاهش بحران دلزدگی تحصیلی در بین دانش‌آموزان انجام گیرد.

^۱As belton^۲Busari^۳Stavrova & Urhance^۴Acee

منابع

- [۱] بهادری، محمد کریم و همکاران. (۱۳۹۳). عوامل مؤثر برافت تحصیلی از دیدگاه دانشجویان پیراپزشکی. نشریه سلامت، دوره ۷ (۱)، صص ۳۳-۳۹.
- [۲] دارابی، مریم و همکاران. (۱۳۹۲). شیوع اضطراب امتحان در دانشجویان علوم پزشکی ایلام، سال ۱۳۹۱، نشریه علمی- پژوهشی دانشکده پرستاری و مامایی، ۲۳ (۸۲)، صص ۱-۷.
- [۳] قبادی، لیلا و پیری، موسی. (۱۳۹۳). تفاوت عملکرد تحصیلی در نیمرخهای یادگیری فعال و باورهای انگیزشی دانش‌آموزان. مجله مطالعات آموزش و یادگیری، دوره ۶ (۱)، صص ۹۵-۱۱۲.
- [۴] قدم پور، عزت‌الله، ویسکرمی، حسن علی و علائی خرائم، رقیه. (۱۳۹۴). رابطه باورهای انگیزشی (خودکارآمدی، انگیزش تحصیلی، اضطراب آزمون) با عملکرد تحصیلی. مجله مطالعات روان‌شناسی تربیتی، ۱۲ (۲۱)، صص ۱۰۶-۱۲۶.
- [۵] قاسمی، فریده، باقری، نسرین، پاشا شریفی، حسن. (۱۳۹۹). پیش‌بینی انگیزش تحصیلی دانشجویان بر اساس حمایت اجتماعی، امیدواری و تاب آوری. فصلنامه خانواده و بهداشت، ۳ (۳)، صص ۱۲۰-۱۳۱.
- [۶] میرزائیان، بهرام، حسن‌زاده، رمضان، مصلحی، میترا (۱۳۹۳). سهم امید به آینده معلمان زن در پیش‌بینی شادکامی دانش‌آموزان دختر. نشریه زن و جامعه (جامعه‌شناسی زنان)، ۵ (۱)، صص ۱۲۱-۱۳۸.
- [۷] مسلمی، زهرا، قمی، مهین، محمدی، سید داوود. (۱۳۹۹). رابطه ابعاد شخصیت (نروزگرایی، وظیفه‌شناسی) و عزت نفس با تعلق ورزی تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم. فصلنامه راهبردهای توسعه در آموزش پزشکی، ۷ (۱)، صص ۵-۱۶.
- [۸] آقایی، اصغر، جلالی، داریوش، نظری، فرحناز. (۱۳۹۰). تاثیر مشاوره شغلی گروهی به روش یادگیری کرومبولنز بر انگیزش پیشرفت، انگیزش تحصیلی، نگرانی‌های آینده تحصیلی- شغلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال اول دبیرستان. مجله مطالعات آموزش و یادگیری، ۳ (۲)، صص ۲-۶۱.
- [۹] بهمن، بهاره، کیامنش، علیرضا، ابوالمعالی، خدیجه. (۱۳۹۲). مقایسه اضطراب مدرسه و مولفه‌های آن در دانش‌آموزان پایه چهارم در دو سیستم ارزشیابی سنتی و توصیفی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۰ (۲)، صص ۹۳-۱۰۷.
- [10] Becirovic S. Motivation, anxiety and student's performance. Ahmetovic, E., Becirovic, S., and Dubravac. (2020) Jun 17: 2020: 271_289.
- [11] Gbolli EC, Keamu HP. Student academic performance: The role of motivation, strategies and perceived factor hindering Liberian Junior and senior high school student learning. Education research international. (2017) Mar 20: 2017.
- [12] Goetz & Frenzel. (2006). The domain specificity of academic emotional experiences. The journal of experimental education, 75(1): 5_29.
- [13] Jiang Y, Rosenzweig EQ, Gaspoir DH. An expectancy_value_cost approach in predicting adolescent student's academic motivation and achievement. Contemporary educational psychology. (2018) Jul 1: ۵۴: ۱۳۹_۱۵۲.
- [14] Kotsal, D., & Bilge, F. (2012). A study on the burnout levels of high school students Egitim Ve Bilim, ۳۱۷(۱۶۴), ۲۸۳.
- [15] Marengo, S. M., Klibert, J., Langhinrichsen_Rohling, J., Warren, J., & Smalley, K. B. (2019). The relationship of early maladaptive schemas and anticipated risky behaviors in college student. Journal of adult development, 26(3), 190_200.
- [16] Nett, Goetz & Hall. (2011). Coping with boredom in school: An experience sampling perspective. January 2001, Contemporary educational psychology. 36(1): 49_59.
- [17] Nik Andam Kermanshahi & et al. (2022). Structural model of emotional stiffness dissolution and academic boredom: The mediating role of academic self_disablility in students. Journal of school psychology and institutions, 10(4): 123_138.

- [18] Pekrun & et al. (2001). Academic Emtion in students' self_Regulated learning and achievement: A program of qualitative and quantitative research. *Educational psychologist* 37(2): 91_105.
- [19] Pekrun & et al. (2014). The power of anticipated feedback: Effects on students achievement goals and achievement emotions. *Learning and instruction*, volume 29, February 2014, pages 115_124.
- [20] Vanden Bos G. R. (ED). (2007). *APA dictionary of psychology*. Washington, DC: American psychological Association.
- [21] Van Tilburg, W.E.P.& Igou, E. R. (2011). On boredom: lack of challenge and meaning as distinct boredom experiences. *motivation and emotion*. 36:181_194.
- [22] Zorlu Y. An Investigation of the relationship between preservic sience teachers epistemological belifes about the nature of science and their self_efficacy perceptions. *Journal of education and practice* 2017; **8(7): 128_137**.